

TANDORI DEZSŐ

Kikezdhetetlen?

LITERATÚRFILOZÓFIAI KEZDEMÉNYEK KOSZTOLÁNYI KAPCSÁN

I. Lengyel András: *Játék és valóság közt. Kosztolányi-tanulmányok*

Ha nem is az idő és a tér, de korok és (vizsgálati) jellegek között mozog(hat) egy-egy írói életmű megítélése. Még pontosabban: az életmű költészeti, prózai, esszéisztikus, levelezői stb. részéé. Ha bármi egyoldalúság vétségébe estem, amikor a minap Kosztolányi lírájának „kikezdhetetlenségéről” írtam, semmiféle büntudatot nem akarok gyakorolni; ellenkezőleg, az említett (vizsgálati) jelleg számomra rokonszenves paraméterei között mozgó tanulmányorozatával Lengyel András olyképp gazdagította kezdeményvilágomat, hogy a merőben poétikai (és poétai) szemléletmódot (ismételtem: jelleg...!) filozófabb, literátusan gondolatibb elemekkel bővíthetem remélhetőleg. A kissé idegenes hangzású meghatározást azért választottam-formáztam így, mivel magamat semmiképp sem tekinthetem (akár kezdeményekig is) képzett filozófiai szemlélődőnek, tehát inkább irodalmi értéke lehet annak, amit gondolati jegyben (idézőjelek közt?) papírra vetek; már ha nem tévedtem el egészen.

De nem hiszem, és Lengyel András rendkívül koherens idegenvezetése az otthonos járkálót hívja elő bennem s velem; és semmi nincs, ami a referencia-alapokra építő könyvben tőlem alapvetően idegen lenne (idegenkedésemet válthatná ki). Nem lehet vitás, inkább azt tarthatja feleslegesnek valaki, hogy a hagymát mintegy tovább hámozom; a Lengyel által (részben Angyalosi alapján) előrebocsátott szorgalmazást (Angyalosinál: megengedési javaslatot) mégis kénytelen vagyok lelkesen üdvözölni, s itt mérsékleltre csak az inthet, hogy – utolsó ilyen hasonlatom lesz ez! – valamelyest mintha

már nyitott kapukat döngetnék a kizárólagosan szöveg-irodalmi, nyelvfilozófiai hozsannázások s erőterkjelölések dolgában; változnak az idők, velük a jellegek, arányosabban kerül „helyére” több ellentétes szemlélet. Hogy erős dilemmámat fel nem oldva, mindazonáltal jelzést adjak, miről szól a Lengyel-könyv, íme: alapjában arról a vizsgálati szempontról (Kosztolányi kapcsán), amely az irodalmi kifejezést (az ilyes művet) előzetesen már meghatározott (élet)tényekkel, az író valóságával hozza összefüggésbe, s nem hajhássza a képződményeknek azt a függetlenségét, mely görcsösen már-már akármi tényyszerűséget mellőzve, kizárólagosan

Tiszatáj könyvek
Szeged, 2000
920 Ft, 244 oldal

a „végeredmény” (szöveg, kompozíció etc.) létét fogadná el érvényesnek. Erről szól elsősorban Lengyel könyve; de majdnem ugyanily erővel és terjedelemmel arról is, amit címe jelöl: Kosztolányi szerepjátszó (?) járulécai, játécai (és játékvalóságai) jutnak (némiképp kevésbé az író költői munkásságának tükrében) ...kénytelen vagyok azt mondani, igen, szerephez; ezek szerepelnek benne. Olyan filozófiai erőter szempontjai szerint, melyet (ezt az erőteret) azért mindazonáltal meghatároz Nietzsche és Heidegger, s amikor ezt a dolgozatomat előkészítettem, az említett dilemmánál is súlyosabb volt, filozófus ember szakjelleggel nem bírván, beléhatolhatok-e a tárgyba oly szempontúlag, hogy vajon Nietzsche és Heidegger alkalmas-e (filozófiai világértelmezése révén) akár a század első négy évtizedében formálódott életműveknek is már-már főszempontú értelmezésére, bemérésére, sugárzásának – bocsánat! – minősítésére. Ugy döntöttem kényszerűen, hogy Lengyel András könyvének ilyes mód (számomra) nyitott kérdéseket hagyó „rétegét” nem világítom át (– hogyan is tudnám ezt tenni oly érvénnyel, ahogy literárgondolkodóként mégis némely eredményeket várok magamtól! aránytalanságok adódnának –), így munkám elsődleges célja hármas: 1./ hogyan lehet egyáltalán gondolatilag elemezni egy költői-prózaírói életművet; 2./ mennyiben termékenyek Lengyel (a két filozófust is bekapcsoló) szempontjai; 3./ mi az, amit nem az elmélet embere, hanem a „gyakorló költő” tehet hozzá, mintegy Kosztolányi vagy Ottlik (*Próza*) esztétikájának utólagos vagy „kortárs” tanújaként, meg az örök istenség sejtelmivel, egy poétai, prózaköltői stb. művetületeihez és tényeihez.

II. Jegyzetek

Hadd kezdjem azonnal jegyzeteimmel, s ezek „élén” ilyesmi áll: literárfilozófiai kezdeményeket írni a „kikezdhethetlen...” folytatásaként és kontrájaként.

Kontrázni nem Lengyel András (számomra) különlegesen becses munkáját (szempontjait) akartam, mert könyvéről nem is tudtam még akkor.

Ellenben rá kellett jönnöm, hogy amikor a lírikus szemszögéből kutattam Kosztolányi-elemek közt, óhatatlanul egyoldalúvá vál(hat)tam; dolgozatomat ld. a *Tiszatáj* korábbi számában itt. Lengyel András művét így kettőzött örömmel kezdtem szálaezni, széljegyzetezni.

Természetesen csak később adódtak összefogóbb szempontok, például az említettek egyike: hogyan lehet filozófiai érvénnyel értékelni, mi több, eleve *érzékelni* költői műveket (tudatosan nem bontom szét a Kosztolányi-versek és -regények világát), mennyiben (csakugyan) fontos a referencialitás, tehát hogy valaki (szerény példámnál maradva, melyet mindenkinél és minél jobban ismerek) épp akkor –1990-ben – kezd löversenyfogadással foglalkozni, amikor „a piac” már erősen ígérkezik, s említett fogadás rendszerének a piac bizonyos értelemben alfája és ómegája, ha nem is „mindene”; mi a jelentősége, hogy szeretett madarának, Szpérónak halála után, tizenegy év itthonlétet követően magát utazásokra elszánva Angliába megy, „amikor” 6-7 évesen minden este, elalvás előtt „behajózta” képzeletben játékkálatait, aztán irány a Sziget (nyilván Anglia); mi a szerepe költői iskolázottságunknak, tehát hogy jómagam – Nemes Nagy Ágnes, Ottlik Géza stb. révén – kijártam a kötelező gyakorlatok iskoláit (Kosztolányiét is Ady és József Attila után, bármi furcsa sorrend); az úgynevezett „kötött formák” – erről Lengyel remekül idézi Kosztolányiét könyvének 47–48. oldalán – mennyiben ellenfelei a szabadságnak, melyet netán a szabadvers hozhat meg alkalmasabban, aztán miképp alakul ez korok és szándékjellegek szerint, mikor jelent a kötött

forma „gyakorlása” nagyobb szabadságot, mint a természetellenesen kötöttnek érzett, idegenné vált „napi világ” megannyi látszólagos társága-tárulása; egyáltalán, „összerémeltethető”-e napi élet és irodalmi alkotásjelleg; megkülönböztethető-e szerep és „őszinteség” egy olyan színpadon, mely az egész világ (az, de valami felfokozott állapotban; tehát....? mennyiben érvényesek itt a köznapok normái, törvényei, törekvése-értékei stb.); és így tovább, jegyzeteltem, ceruzával összefirkálva Lengyel könyvének első 5–6 oldalát számokkal, „rászúroszavakkal”; és e több hetes töprengésnek igen ritkás, gyér vázlatait adhatom csak eredményül.

III. A (legyen bár a „legbensőbb” értéke is!) külső tényező

Hamlet-könyvemben (versek 1960-68 között) igen erős fenntartásaimat kényszerültem kifejezni *eleve* minden megközelítésről; mert meddő lenne a vers citálása, emlékeimet megkavarom (remix!) mai gondolatokkal, tessék: a megközelítés máris mérték, satu, sőt, Celsius vagy Fahrenheit, centi vagy hüvelyk stb., eredménye „eszmei szám-szerűségét” tekintve ennyiben abszolút; nem is biztos, hogy az atlétika vagy a lóverseny métere-yardja (Mészöly, jómagam) a legszerencsésebb hasonlat az átfedésre-mint-elcsúszásra. Hagyván ezt: a megközelítés már „hírbe hozza” a művet, elemezhetőségének ilyen vagy olyan hírébe, aurájába keríti; Kosztolányi-elemzései során Lengyelnek talán azt az egyetlen homlokránc-kiváltását nyugtázom némi aggállal (együtt-elemezve véle utólag a műveket), hogy a filozófiai szempont túlnyomó(nak tűnhet fel). Épp a relációszepon (durván: miről, kiről szól hát a mű?!), némi kontrája foglaltatik Nietzsche és Heidegger (netán túlzottnak mondható) koordináta-eszközszerűségében. De, mint mondtam, ebbe nem merek belemenni.

Nem, mert Lengyel nagyon is árnyaltan határolja el magát attól a durvább szemcsézettségű „miről-szól-világtól”, mely a ma már messzemenőig tarthatatlan és tartalmatlannak bizonyult hajdani mechanikus materialista (csak nevében szocialista és realista! mert bár az lett volna) háttérelmézés kezdő- és végpontja volt. Amikor a poéta (a poétikus esszéista) szémszögéből vizsgáltam Kosztolányi líráját, ösztönösen is kivédtem minden „bemérőleges más-szeponatúságot”, félő azonban, hogy a tudományosabb szemlélet számára tautologikusnak bizonyulhattam ekképp, illetve túl sok teret (túl nagy terepet) hagytam meg „kizárólagosságra” elemzőknek, holott – ha nem is tudósi, de – amatőr, féltudományos eszköztárunk bizonyos részeivel magam is „rendelkezhetem”, magyarul: szeponatokat hagytam el a költői eredmények láttán, ezek bűvöletében.

Lengyel András Kosztolányi-tanulmányai mármost nemcsak az ilyen magamféle esszéistának hoznak örömet kiegészítőlegességükkel, de „pályájukra” vezetgetnék vissza azokat az elmélet-hajhász „úszkat”, akik, hiszik maguk, nem hiszik, a kettes pályán indultak el, aztán 50 méter után a 8-as pálya sarkában ütköztek a kijáró-lépcső korlátrúd-jának. Amivel senkit megbántani, Lengyelt senkikkel szemben kiemelni nem akartam.

Fontos, már csak az Angyalosi-hivatkozás alapján is, megpendíteni: mégis természet-szerű, poétika-termétszetszerű folyomány, hogy a túlzások helyreigazítási kísérleteire sor kerüljön előbb-utóbb; és Lengyel itt még az említett két filozófus „főszerepeltetésével”, persze, hozadékuk poétikailag termékeny felhasználásával így nem is viselkedett különösebben kombattáns módon.

Az elemzés (mintegy: az elbeszélés) nehézségeinek efféle mérlegelése után, s ígérve, a fentebbi mód „musili” hasonlatokat majd nem hozván, munkámnak mintegy befejezésként, jöllehet érdemi elemzések kezdeményeként (végére járni – naiv elképzelés az

ilyesmi!), idézni próbálom lapszám szerinti jegyzeteim érdemiségeit. Az utóbbi szót a magam relativitásában, de mindenképp referencialitásában értem. Nem beszélve arról, hogy igen vitatható: a szövegszerűség (és a nyelvfilozófia) abszolutizáló szándéka tartalmaz-e több vitatható relativizmust (ismétlem a szót, tehát „körben-jarást”), vagy a referencia vállalása?!

IV. *Tárgyközelben I.*

Mielőtt, persze, az iméntiek kiegészítéséhez, azt mondanánk hogy „...és Freud...”, nem mellőzhetjük (a magunk dolganak kiegészítéseképpen) Lengyel András témaköreinek felsorolását. A szerep (mint arcon a festék): a levélíró Kosztolányi jelentős munkássága kerül görcső alá. Felszín és mély: Kosztolányi nietzschei „vázgondolatai” következnek. Maszk és (költő)-szerep címmel a költő-regényíró szerepértelmezéséről olvashatunk. (Így mondom: Lengyel rendkívül arányosan egyesíti a tudományosságot az olvasmányossággal, igen jó esszéista-munkát végez.) A mélylélektan és a metafizika összekapcsolódását „regényszervező elv-ként láttatja (az *Édes Anna* örvén). A nyelv pszichoanalitikus felfogását illetően Hollós István munkásságát idézi Kosztolányi-szemponturn. Kommentárt sem igényel a Nietzsche, Freud, Kosztolányi fejezetcím (tanulmánycím). Az egyik legizgalmasabb téma: az igazság-paradigma megrendülése. De ugyanígy (mert a tanulmányok részben átfedik, gerjesztik, értelmezik, elemeiket nem ismételve erősítik, átfestik egymást) az Esti Kornél-kérdést közelebbről, szerep és bomlás, én-integritás nyeres-vesztés szempontjából elemző zárófejezet is az életmű teljességének értelmezését célozza. Rámutat ez egy nehézségre, melyet Lengyel Andrásnak – gondolom – mindenenket megelőzően le kellett küzdenie. Nevezetesen: ahogy a tanulmányok azt tanúsítják, hogy szerzőjünkben „végig” egységes Kosztolányi-kép alakult és „munkált”, nem volt szabad önisméltéseknek elkövetkeznie, és Lengyel ennek a vég-sőkig kényes feladatnak eleganciával vált mesterévé.

A gondolkodástörténet vizsgálata – ez Lengyel célja. Csalódni fog, írja, aki „a ma nálunk uralkodó nagy irányok” valamelyikével remélne alkotóilag-műélvezőileg találkozni. Amikor a szerző a Kosztolányi-életmű közelebbi megismerését tűzi ki céljául, reményeiben az *élet*-jelző hangsúlya erős.

1931-ben Kosztolányi azt írja Komlós Aladárnak: „Kétségtelen, hogy ma líraitlan (sic!) korszakot élünk... A versek iránt való érdeklődés világszerte megrokkant.” Weöresnek arról beszél, hogy a világ bénult, ólmos, mint amilyen levegőt szív. A matéria faragását ajánlja gyógyírul. Mert „csak így jöhetünk rá, hogy mit akarunk, nem a gondolkozással”. Lengyel nem csupán egy-egy bekezdésnyi, zsebkendőnyi helyen fejt ki Kosztolányi-ellentmondásokat (avagy téma-elmélyüléseket), hanem könyvét végig-indáztatja a fejezetcímekben itt is jelzett alapvonulatokkal. Mégis fontos – és referenciaszemponthuságra feljogosító – az a korai Kosztolányi-megállapítás, hogy „a nagy művészek kíméletlenül és barátságtalanul hatoltak be a dolgok rejtekébe...” O, igen, de vajon a szerepvállalás, a szerepkeresés, az őszinteség – vagy elvetése – mennyiben efféle mélyfúrás, lehatolás? Hely híján csak utalunk rá: Lengyel nem csupán Kosztolányi szóértelmezéseinek sok ellentmondását tárja fel, nem kizárólag költőnk (és regényírónk) látszólagos (szerves, gazdagító) következtelenségeire mutat rá, de a Kosztolányi-értékelésben megleti ugyanezeket a fogalmi relativizmusokat. (Ismételjük: őszinteség és szerep kérdései, álom és valóság stb. viszonya.) Nem dolgozunk itt, mégis hadd utaljunk rá: költői életműről lévén szó, a referencialitás nem merülhet ki a mű és az élet köl-

csönviszonyának felismerésével; a nyelvi képződmény (a vers etc.) saját, belső, egyedi akkor-és-ott szerveződése anélkül is jó „nyomozói” alapot ad az élet(jelleg) dolgaiban, ha nem abszolutizáljuk. (Hermeneutika, strukturalizmus, dekonstrukció és társaik.) A megszólalás „fényei”, „árnyai” stb. – a hangalakok... vajon nincs-e túlsúlyban megannyi ilyen szempont(ú vizsgálat) a gondolattal szemben? Vajon az elkészült írói mű azonos-e még a gondolati alapokkal, melyekből sarjadt? Hogyan ítéltető meg akkor önazonossága? Onnét hová jutunk (jutunk-e egyáltalán bárhová is) egy-egy írói művel? Kell-e jutnunk? Hol rejlik a kudarc nagyobb lehetősége: ha az „En” feltáratlanabb marad, tévesztésekkel tárul, vagy ha a hívebb belső kép tökéletlenebb külszint ad, idézi is Lengyel a „gyöngyházcsillogást”...de más szavakat is találhatnánk Kosztolányi korai költészetéből csakúgy, mint a késeiből.

V. Tárgyközelben II.

Az „Édes Anna”-fejezetnek nyomban az elején (123. old.) ott a nagy kérdés: a már sarjadásnak indult mű belső logikája mit diktál az írónak a maga törvényei szerint? Meddig terjed a kompozíció lehetősége, hol vannak a megtervezett gondolat határai? Hogyan minősíthető így az ihlet(és) szerepe, útja?

Vagy más izgalmas kérdések: hogyan születik a mű? Egyenes vonalat ír le okvetlenül? Körkörös? A referencia alap-esete volna, hogy egy újsághír, egy családbéli történet megindítja az írói fantáziát, aztán...? De ha elvesz a kezdemény dominanciája, honnét számít az, hol kezd számítani így, ami primerül „fontos” végül? S milyen izgalmas, ahogy rárimel a könyvben erre (a kérdéskörre) Csáth Géza drogfüggéses esete, a drogfüggő ember „világképe”. Ahogy „a részletek elevenen tűnnek fel, de az egész mellékessé válik”. Fontos-e, hogy az egészség idején legyünk álomlátók? (Kosztolányi szerint Csáth a bódulat állapotában tekintett „csak a földre...”.) Lengyel ezeket a vetületeket egyáltalán nem „strukturalista kubizmussal” (kifejezésünk), nem kész elméletek jegyében, fény-árnyában vetíti egyre, rétegezteti. Logikus módszerrel halad előre tárgyaiban – és csak azért tölt el bennünket szorongással, mert arra kell gondolnunk, vajon megvan-e életünknek és a művet létrehozó életnek ez a logikája, a tanulmányíró-esszéistáié? Akkor itt hogyan kerülnek feledésbe, hűségviszonyba a dolgok?

Lengyel jól tudja ezt. Mindvégig „kísérletnek” szánja művét. Mivel azonban józan állapotban nézi azt a „földet”, mely már Kosztolányi, Freud, Csáth etc. álomvilágát is (minimum!) árny-alakok formájában hordozza, szintézise meggyőző.

Igazság és látszat... melyik értékesebb? Pusztán morális előítéletről volna szó, amikor az egyiket preferáljuk? Így Nietzsche. Természetes, hogy (bármint értékeljük is a filozófusi – direkt, indirekt – ráhatásokat) *Kosztolányi, az olvasó* világával is megismerkedünk. Ez így érdektelen frázis volna részünkről, egy ilyen megállapítás. Ám Lengyel arra serkent tovább, hogy megvizsgáljuk – már ahol ennek bizonyító anyagai ismerhetőek, gondolom, nagy közelségben élő írók egymásnál, főleg saját maguknál – mennyiben szükséges a műhöz az olvasmányélmény... a korszellem, mint vitatott tárgy, mint azonosulás tárgya... hogyan indukál a már feldolgozott, netán a megemészteni jól nem bírt gondolati anyag újdonságokat... mik azok a végtermékei, melyek az adott költő-írói életmű java szintjével éppen ezért, megemésztetlenségük okán, oda nem illésük következtében lemállanak később, netán hasznavehetetlennek bizonyulnak, bizonyultak.

Ezekkel a kérdésekkel Lengyel esszéi (akarva-akaratlanul) foglalkoznak, ismételjük, termékeny hatásúak.

VI. *Tárgyközelben III.*

Miközben a megpendített eszmék, lehetőségek, költői megvalósítások, szerkezetek (nyelv-és-gondolat etc.) töredékeivel sem foglalkozhatunk ismertetőnkben (és töprengőnkben), fontos említeni, hogy Lengyel a kor(ok) kérdéseit is elének tárja Kosztolányi révén. Lásd a világ és a líra, „1931-ben”, de ahogyan a ma olyannyira aktuális „piac” kérdéséről ír, az is megborzongató. Ahogy addig szilárdnak hitt értékek válnak (s ellenőrizetlenül! kérdésesen!) kérdésessé, ballasztá, amiképp az igazság-paradigma megrendül (Nietzsche: „a művészet többet ér, mint az igazság”), ahogy a megrendült igazság-paradigma visszapiacosodik (a tényeket! a rideg tényeket! lássuk napról-napra, hogyan volt!)....Van-e „egész igazság”? Pragmatizmus, praktikum mely szempontból hasogatja szét az „egészet”, mely (nálunk) Ady óta újra és újra „eltörik, összetörik”? Szórákoztatás-e a szerep? Hősi-e a maszk? Az olvasó már nem is tudja lassan, a Kosztolányi-kérdéseket teszi föl vajon? Lengyel rákérdezéseit visszahangozza? Ő maga érkezik el saját égető dolgainak megfogalmazási kísérleteihez?

Az esszé eszményi hatásainak egyike, ha ez a folyamat végigkövethető egy mű nyomán. Lengyel művére gondolok.

Kosztolányinál, ezt is kiolvasom Lengyel András tanulmányaiból, kérdések egész sora nem kérdőjeleződött meg. Persze, nem olyan egyszerű a dolog, hogy ő a munka hősiének tekintette magát... hogy a könnyűség szerepét a medvék nehézségével „szemben” eszményítette... hogy a léhaságig tüneménye volt. Nem, az igazi esszé-tanulmány legfőbb érdeme és üdve (talán) az, hogy a rákérdezés újabb szempontjait hozza meg, dobja gyűrűzésre a vízbe. Nekem azonban ennél súlyosabb kérdéseim is akadtak.

VII. *Hol tartunk, mire jutottunk? Mire juthatunk...?*

...mármint az esszé, a tanulmány jóvoltából? S ez korántsem mint írói izgat (hívás-gos szempont lennel), hanem mint olvasót. Mint írók csodálóját. Mint olyan befogadót, akit a költői művek – bocsánat! – „éltetnek” is. Természetes, hogy a befogadott mű már reflektált mű. Abszurdum lenne ezt tovább részletezni, cáfolni; nem tagadható érvényű szélsőség, persze. De vajon amikor a művet a lehetséges írói magatartásra vezetjük vissza, az írói lényre, létre – és jobbat aligha tehetünk; magam lelkesen fogadtam, hogy a nálunk divatos nagy áramlatok helyett, melyekkel végképp keveset tudnék kezdeni, létjoguk igenlése mellett természetesen –, és nem szándékunk a deheroizálás, még akkor is: mire jutunk? Nem veszélyes-e eleve a tanulmány reflektálás-terével azonosulni? (Képzavar a részemről, jó...) Vajon a hermeneutikán és dekonstrukción túl, egészségesen túl, a jó öreg „ódivatú” (bár a legjelesebbül mai eszközökkel gyakorolt) reflektáltság-szempont(úság), vajon ez meghagyja, meghagyja-e akár csak ez is a műélvezetnek azt az elsődleges lehetőségét, mely a vers *puszta* olvasata... egy impresszionisztikus elmefuttatás (lásd Ottlik, Kosztolányi mély szántású, de végképp nem tudói elemzéseit)...vajon egy jó „hangulat”, valami tragikus rászorultság, az Én vég-helyzete, az egzisztenciális magány stb. nem mond-e többet, már egy szinten túl, egy értelmezési „polc” felett az író mindenféle világ-kötődéséről, mint a rendszerekbe-ágyazás? S végképp többet, mint a magam tovább-hámozása, tovább-iktatása? Lengyel András műve azért kifogásolhatatlanul „rendben lévő dolog”, mert világos, tiszta szemmel írt, jól látható (képzavaraim!) olvasmány, olvashatóság. Aggályaink azonban

– a művészetelemzés boldogtalan paradoxona! – egyenes arányban nőnek az elemzés igazságainak erejével. Nincs boldog műelemzés! Kiáltunk így? Nem, csak hajtsuk meg (ám le is!) fejünk, töprengjünk el kicsit ezeken a ténytyszerűségeken. Kényszerűségeken. Melyek a hajózni (elemezni) muszáj parancsa elé helyezik alkalmasint az élni (alkotni/vitázni) muszáj evidenciáját.

Ugyanakkor bízunk abban, hogy az ilyen kitűnő, tiszta fogalmazott és mögöttesen erős értéssel „szerveződött” művek, amilyen a Lengyel Andrásé is, jelentenek majd valamit (parányit!) úgy, hogy kevesebb legyen a kedv a „nálunk uralkodó” nagy irányok pusztá követése érdekében történő mű-alkotásra.

Végezetül hadd ismételjem meg: százig jutunk a számolásban, ha gyűjteni kezdjük, „kicédulázva”, hány irodalmi témakör-részletben ad Lengyel itt (nemcsak Kosztolányival kapcsolatban) alapismeretek szerzésére lehetőséget. Am én a nagy irányzatokon és a referencialításokon túl is a költői művek valamiféle „bódulatban történő” élvezeténél maradok meg, ha a hatásfok eszményiségére vágyom.

Ez a tudós és a költő örök kettőssége, ám a „költő”-hajós itt egyértelműen lenget lelkesen a „tudósnak”.

2001. januárjában

SIMONA TĂNĂSESCU